

JEUGDBESCHERMINGSRECHT IN HOOFDLIJNEN

JEUGDBESCHERMINGSRECHT IN HOOFDLIJNEN

Bart DE SMET

Doctor in de Rechten
Hoofddocent Universiteit Antwerpen
Substituut-procureur des Konings
te Antwerpen

Tweede editie

 intersentia
Antwerpen – Oxford

Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen, Tweede editie
Bart De Smet

© 2010 Intersentia
Antwerpen – Oxford
www.intersentia.be

Omslagillustratie © Danny Juchtmans

ISBN 978-94-000-0008-7
D/2010/7849/26
NUR 824 / 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

VOORWOORD BIJ DE DERDE EDITIE

Al na twee jaar na de vorige editie van dit handboek zijn heel wat bladzijden achterhaald door nieuwe wetgeving. Volgende regels maakten een update noodzakelijk:

- Aanpassing van art. 22*bis* Grondwet, waardoor meer onderdelen van het Kinderrechtenverdrag in de nationale rechtsorde werden verankerd.
- Vervanging van de Gecoördineerde Decreten van 4 april 1990 door het Decreet van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand (B.S. 15 april 2008). Vooral aan de vrijwillige hulpverlening aan jongeren in nood werden principes toegevoegd, zoals de handelingsbekwaamheid vanaf 12 jaar en de beperkte toegang tot het vertrouwelijk dossier.
- Inwerkingtreding van het Besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 (B.S. 2 maart 2009), waarin normen van andere Besluiten inzake bijzondere jeugdbijstand werden samengebracht, zoals het Besluit van 20 juli 1988 (bemiddelingscommissies), het Besluit van 17 juli 1991 (sociale diensten jeugdrechtbank) en het Besluit van 8 december 1998 (Comités voor Bijzondere Jeugdzorg).
- Inwerkingtreding van de Ordonnantie van 29 april 2004 over hulpverlening aan jongeren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- De arresten van het Grondwettelijk Hof van 13 maart 2008 (nrs. 49/2008 en 50/2008) over de strafprocedure tegen minderjarigen. Enkele bepalingen uit de jeugdwet van 13 juni 2006 werden vernietigd.
- Inwerkingtreding op 1 oktober 2007 van de nieuwe procedure van uithandengeving (KB 25 februari 2007). Minderjarigen die niet meer vatbaar zijn voor maatregelen van opvoeding staan nu niet meer terecht voor de correctionele rechtbank, maar moeten zich voor een apart rechtscollege verantwoorden, de bijzondere kamer van de jeugdrechtbank.
- Wet van 10 mei 2007 (B.S. 21 juni 2007), waarin de procedure wordt geregeld om kinderen die het slachtoffer zijn van parentale ontvoering terug te brengen naar het land van hun gewone verblijfplaats.
- Wet van 31 juli 2009 (B.S. 18 augustus 2009) over de opleiding als jeugdmagistraat van magistraten die deel uitmaken van het Hof van Assisen.
- Oprichting van de jeugdgevangenis te Tongeren, bedoeld voor minderjarigen die uit handen zijn gegeven en tot gevangenisstraffen zijn veroordeeld of door de onderzoeksrechter zijn aangehouden (art. 606 Sv. en KB 12 november 2009, B.S. 18 november 2009).

In dit handboek wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste procedures en regels waarin het belang van minderjarigen centraal staat. Achtereenvolgens komen volgende onderwerpen aan bod: nationaal en internationaal kader van jeugdbescherming (met o.a. kinderrechten), minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie (POS), minderjarigen als slachtoffer van een misdrijf, minderjarige als verdachte van een 'als misdrijf omschreven feit' (MOF) of een administratieve inbreuk en maatregelen gericht tegen ouders. Regels over parentale ontvoeringen, verblijfsregeling van kinderen en onderhoudsgelden werden toegelicht omdat deze thema's de voorbode kunnen zijn van een POS-procedure. Een aantal kinderen kunnen de bitse strijd tussen de ouders niet meer aan en moeten met maatregelen van jeugdbescherming worden begeleid. Daarmee mag echter niet de indruk worden gewekt dat elke echtscheiding zonder akkoord van de ouders een problematische opvoedingssituatie inhoudt.

In dit boek komen de grote lijnen van elk systeem van jeugdrecht wel aan de oppervlakte, doch de nadruk ligt op het positief recht. Het is niet de bedoeling om zoals in een doctoraal proefschrift elk kenmerk van een model uit te diepen en de stelsels op een kritische wijze tegenover elkaar af te wegen. Ook mag het handboek niet worden gezien als een volledig overzicht van *alle* regels inzake jeugdbescherming. Enkel de belangrijkste punten worden belicht, die in de rechtspraak geregeld voorkomen. Tenslotte is het boek vooral bedoeld voor juristen, minder voor welzijnswerkers of opvoeders. Onderwerpen zoals leefregels in instellingen, pedagogische projecten en trajectbegeleiding komen slechts sporadisch aan bod.

Hoe lang deze editie stand zal houden is niet zeker. Staatssecretaris Melchior Wathelet is de drijvende kracht achter de familierechtbank, een soort eenheidsrechtbank over familiale aspecten zoals verblijfsregeling van kinderen en onderhoudsgelden. Het is ook uitkijken naar de wetsvoorstellen van senator Sabine de Bèthune en Kamerlid Lahaye-Battheu over het vorderingsrecht van minderjarigen. Thans kan alleen het openbaar ministerie de ouders dagvaarden voor de jeugdrechtbank wegens een problematische opvoedingssituatie (art. 37 Decreet 7 maart 2008) of de noodzaak een verblijfsregeling op te leggen (art. 387bis B.W.). Procesbekwaamheid van minderjarigen zorgt voor een omwenteling. Minderjarigen hebben de procureur des Konings niet meer nodig als tussenpersoon en kunnen een geding aanspannen tegen hun ouders van zodra zij menen dat hun kinderrechten in het gedrang komen. Met enige argwaan kijk ik deze evolutie tegemoet. Bestaat er niet het gevaar dat sommige ouders hun kinderen als pionnen gebruiken om een procedure te starten tegen de andere ouder? Wordt het ouderlijk gezag niet teveel uitgehold wanneer kinderen om de haverklap hun ouders kunnen dagvaarden, zonder de buffer van het openbaar ministerie? Net als andere rechten mag aan kinderrechten geen absolute werking worden toege-

kend. Opvoeden is een delicaat evenwicht zoeken tussen structuur en waarden van ouders en de persoonlijke ontwikkeling van het kind. Het ene mag niet te koste gaan van het andere.

Teksten herwerken en uitschrijven is een eenzame bezigheid, maar gebeurt gelukkig niet in complete afzondering. Theorie is enorm belangrijk, maar verschraalt zonder de toets van de praktijk. Mijn dagelijkse praktijk als substituut verbonden aan de jeugdrechtbank te Antwerpen leverde tal van inzichten en invalshoeken op om bepaalde thema's uit te werken. Het schrijven werd vergemakkelijkt door boeiende gesprekken met collega's, rechters, advocaten, criminologen, welzijns-werkers en studenten. Lesgeven is geen eenrichtingsverkeer. Aan reacties van studenten merk je meteen welke stukken langdradig zijn en welke onderdelen van de cursus beter uit de verf moeten komen. Hun interesse voor de materie, aan de UA een keuzevak, geeft mij veel voldoening. Ik dank mijn korpsverste, procureur des Konings Herman Dams, mijn afdelingshoofd, eerste substituut Karen Dekoninck en mijn collega's voor hun steun bij mijn lesopdracht. Ondanks berichten over schandalen in de magistratuur laten zij de moed niet zakken en werken zij hard om de belangen van de samenleving af te dwingen. Het aantal dossiers neemt elk jaar toe, terwijl de personeelsbezetting identiek blijft of zelfs inkrimpt. Studeren en schrijven lukt alleen als er naast de dagelijkse werkzaamheden een oase ligt van geluk en ontspanning. Mijn echtgenote Anne-Marie en mijn zoontje Jonas maken het leven aangenaam. Hen ben ik veel dank verschuldigd.

De stof is bijgehouden tot 19 november 2009.

INHOUD

VOORWOORD BIJ DE DERDE EDITIE. v

AFKORTINGEN. xix

DEEL I

STROMINGEN IN HET JEUGDRECHT 1

1. Jeugdrecht in de 19de eeuw. 3

2. Wet van 15 mei 1912. 5

3. Jeugdbeschermingswet 1965. 7

4. Staatshervorming. 10

5. Decreet bijzondere jeugdbijstand. 13

6. Internationale waarborgen 16

A. Universele Verklaring Rechten van de Mens (1948) 16

B. EVRM 17

§ 1. Recht op leven (art. 2) 17

§ 2. Verbod van onmenselijke of vernederende behandelingen (art. 3) 19

§ 3. Verbod van slavernij of dienstarbeid (art. 4). 20

§ 4. Recht op persoonlijke vrijheid (art. 5) 20

§ 5. Het recht op een eerlijk proces (art. 6 § 1) 21

§ 6. Vermoeden van onschuld (art. 6 § 2) 23

§ 7. Rechten van de verdediging (art. 6 § 3) 23

§ 8. Recht op eerbiediging van het gezinsleven (art. 8). 25

§ 9. Recht op privacy (art. 8). 27

§ 10. Vrijheid van godsdienst (art. 9) 28

§ 11. Recht te huwen (art. 12) 28

§ 12. Recht op rechtsbescherming (art. 13). 28

§ 13. Verbod van discriminatie (art. 14) 29

C. BUPO 29

D. VN-Kinderrechtenverdrag 1989 30

§ 1. Achtergrond 30

§ 2. Inventaris van waarborgen 32

§ 3. Directe werking 37

7. Wet van 2 februari 1994. 40

8. Everberg-wet 42

9. Administratief sanctierecht	45
10. Hervormingen.....	46
A. Model jeugdsanctierecht	46
B. Model herstelrecht.....	48
C. Nieuwe jeugdwet (2006).....	50
D. Kanttekeningen	54
§ 1. Wazige onderbouw van de jeugdwet	54
§ 2. Aantrekken en afstoten van het gewoon strafrecht.....	55
§ 3. Discriminaties tussen minderjarigen.....	56
§ 4. Het krappe aanbod in de jeugdsector.....	58
§ 5. Schuldonbekwaamheid: een relatief begrip	59

DEEL II

MINDERJARIGEN IN EEN PROBLEMATISCHE OPVOEDINGS-SITUATIE..... 61

1. Begrip problematische opvoedingssituatie.....	63
A. Wettelijke definitie	63
B. Onderverdeling	64
2. Ontdekking POS-situaties	68
A. Actieve rol overheid	68
B. Opsporingsonderzoek	69
C. Gerechtelijk onderzoek.....	70
D. Mini-instructie	72
3. Vrijwillige hulpverlening.....	73
A. Comité voor Bijzondere Jeugdzorg.....	73
§ 1. Samenstelling en opdracht.....	73
§ 2. Aanmelden van dossiers.....	75
§ 3. Maatregelen	78
B. Bemiddelingscommissie.....	81
§ 1. Samenstelling en opdracht.....	81
§ 2. Aanmelden van dossiers.....	82
§ 3. Procedure	83
§ 4. Afsluiten dossier	85
C. Waarborgen vrijwillige hulpverlening.....	86
D. Integrale jeugdhulp	89
§ 1. Toepassingsveld.....	89
§ 2. Aspecten jeugdhulp.....	90
§ 3. Aanbod jeugdhulp.....	91
§ 4. Waarborgen gebruikers	92

4. Gerechtelijke hulpverlening	96
A. Tussenkomst jeugdrechter	96
§ 1. Organisatie	96
§ 2. Soorten vorderingen	97
§ 3. MOF-procedure als alternatief	99
B. Opbouw procedure	100
§ 1. Voorbereidende fase	100
§ 2. Fase ten gronde	102
a) Inzet debat	102
b) Deelname partijen	103
c) Openbaarheid	103
§ 3. Herzieningsfase	104
§ 4. Rechtsmiddelen	105
C. Overzicht maatregelen	107
§ 1. Keuze maatregelen tijdens gewone procedure	107
D. Kenmerken maatregelen	113
§ 1. Herzienbaar	113
§ 2. Effectief	114
§ 3. Niet cumuleerbaar	114
§ 4. Financiële bijdrage partijen	116
E. Keuze maatregelen tijdens spoedprocedure	117
F. Hoofdstedelijk Gewest Brussel	118
G. Territoriale bevoegdheid	119
H. Hulpverlening na 18 jaar	120
I. Waarborgen minderjarige	121
§ 1. Hoorrecht	121
§ 2. Recht op bijstand raadsman	122
§ 3. Beperkte duur voorbereidende fase	123
§ 4. Waarborgen fase ten gronde	124
§ 5. Herziening maatregelen	124
§ 6. Continuïteit in de opvoeding	125
J. Waarborgen ouders	127
§ 1. Voorbereidende fase	127
§ 2. Proces ten gronde	128
§ 3. Herzieningsprocedure	129
K. Waarborgen pleegouders	130
L. Opnameplicht instellingen	131
5. Richtlijnen voor opvoeding	133
A. Opvoeding en kinderrechten	133
B. Wettelijke richtlijnen	134
§ 1. Onderwijs	134
§ 2. Seksualiteit	135

§ 3. Eerbied voor normen	136
§ 4. Arbeid	137
§ 5. Ontspanning	138

DEEL III

BIJZONDERE PROBLEEMSITUATIES

1. Collocatie	143
A. Doel maatregel	143
B. Observatie	144
C. Verdere opname	145
D. Geneesheer-diensthoofd	146
E. Samenloop procedures	147
2. Vondelingen	150
3. Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen	151
A. Opvang	151
B. Voogd	152
4. Vermiste minderjarigen	155
A. Minderjarigen in hun thuismilieu	155
B. Minderjarigen in instellingen	156
§ 1. Terugkeer mogelijk	156
§ 2. Geen terugkeer mogelijk	157
C. Onderzoek	158
5. Parentale ontvoeringen	161
A. Verdrag van Den Haag (1980)	161
B. Verordening 2201/03	163
C. Kind verblijft onrechtmatig in België	165
D. Kind verblijft onrechtmatig in het buitenland	166
6. Geschillen tijdens of na scheiding ouders	168
A. Inleiding	168
B. Vaststellen verblijfsregeling	171
§ 1. Bevoegde rechters	171
§ 2. Hoorrecht	172
C. Uitoefening ouderlijk gezag	174
D. Inschrijving kind	176
E. Verblijfsregeling	177
§ 1. Voorkeur voor bilocatie	177
§ 2. Excepties	178
§ 3. Ongelijkmatig verdeeld verblijf	183
§ 4. Opschorting van het omgangsrecht	184
F. Onderhoudsbijdragen	186

G. Problemen na verblijfsregeling	189
§ 1. Actieve rol openbaar ministerie	189
§ 2. Herziening verblijfsregeling.	192
§ 3. Herziening onderhoudsgelden	193
§ 4. Samenloop van procedures	193
H. Dwangmaatregelen	197
§ 1. Burgerlijke procedure	197
§ 2. Strafprocedure	200
a) Niet-afgifte van kind	200
b) Familieverlating	202
c) Private vervolging	203

DEEL IV

DE MINDERJARIGE ALS BENADEELDE VAN EEN MISDRIJF. 207

1. Rechtspositie van de benadeelde	209
2. Uitoefening van proceswaarborgen.	211
3. Verjaringstermijn	215
4. Afschriften van processen-verbaal	217
5. Audiovisueel verhoor	219
A. Doel van het verhoor.	219
B. Beslissing tot verhoor	220
C. Toestemming minderjarige	221
D. Verloop van het verhoor.	221
E. Vertrouwenspersoon.	222
F. Proces-verbaal	223
G. Bewaring videocassettes	224
H. Oproeping minderjarige als getuige.	224
6. Toepassing strafwet in de ruimte.	226
A. Universaliteitsbeginsel.	226
B. Actief personaliteitsbeginsel	227
C. Passief personaliteitsbeginsel	227
7. Beroepsgeheim hulpverleners.	229
A. Inhoud beroepsgeheim.	229
B. Spreekrecht	229
C. Schuldig verzuim.	232
D. Voorschriften voor geneesheren	233

DEEL V

STRAFPROCEDURE TEGEN MINDERJARIGEN 235

1. Inleiding	237
2. Schuld	239
A. Opzet	239
B. Geestesgestoorden	241
C. Mededaderschap	242
D. Poging	244
3. Straf	245
A. Meerderjarigen	245
B. Minderjarigen	246
4. Bevoegdheid jeugdrechtbank	249
A. Ratione loci	249
§ 1. Criterium van de gezinsverblijfplaats	249
§ 2. Andere criteria	250
§ 3. Wijziging van verblijfplaats	251
B. Ratione personae	252
C. Ratione materiae	255
5. Opbouw van de strafzaak	256
6. Actoren van jeugdrecht	257
A. Politie	257
B. Openbaar ministerie	258
C. Jeugdrechter	259
§ 1. Cumul van functies	259
§ 2. Samenstelling rechtbank	260
D. Onderzoeksrechter	263
7. Onderzoek	264
A. Opsporingsonderzoek	264
B. Gerechtelijk onderzoek	265
§ 1. Tussenkost onderzoeksrechter	265
§ 2. Regeling der rechtspleging	266
a) Splitsing van dossiers	266
b) Buitenvervolginstelling	267
c) Verwijzing naar de jeugdrechtbank	268
§ 3. Territoriale bevoegdheid	268
8. Maatregelen op parketniveau	270
A. Sepot	270
§ 1. Technisch sepot	271
§ 2. Opportuniteitssepot	272
§ 3. Sepot met vermaning	273

§ 4. Sepot na herstellbemiddeling	274
a) Voorwaarden	274
b) Bemiddelingsvoorstel	275
c) Akkoord over schadevergoeding.	276
d) Geen akkoord mogelijk.	277
§ 5. Sepot na ouderstage.	278
§ 6. Voorwaardelijk sepot	278
§ 7. Sepot na gerechtelijk onderzoek	280
§ 8. Sepot na voorlopige maatregelen	281
§ 9. Kantschrift beleefd ter informatie	281
B. Vordering tot voorlopige maatregelen	282
9. Voorbereidende fase.	283
A. Maatschappelijk onderzoek.	283
B. Voorlopige maatregelen	284
§ 1. Aard van de maatregelen	284
§ 2. Overzicht van de maatregelen	286
a) Begeleiding in het natuurlijk milieu	287
b) Plaatsing bij een betrouwbaar persoon.	288
c) Plaatsing in een open instelling.	288
d) Plaatsing in een gesloten Gemeenschapsinstelling.	289
e) Plaatsing in het federaal centrum te Everberg.	292
f) Herstelbemiddeling via een erkende dienst.	295
g) Verbod van vrij verkeer.	296
h) Verlengd toezicht	296
§ 3. Procedure	297
§ 4. Herziening van voorlopige maatregelen	301
10. Inleiding van de zaak ten gronde.	302
A. Rechtstreekse dagvaarding	302
B. Snelrecht	303
C. Waarschuwing	304
D. Op te roepen personen	304
E. Inhoud dagvaarding.	305
F. Dagvaardingstermijn	306
11. Maatregelen	307
A. Inleiding	307
B. Berisping.	310
C. Toezicht sociale dienst	311
D. Begeleiding in het gezin	313
E. Plaatsing bij een betrouwbaar persoon	316
F. Plaatsing in een geschikte inrichting	317
§ 1. Erkende instelling	317

§ 2. Gemeenschapsinstelling	318
a) Primaire delinquenten	318
b) Jongeren die reeds een maatregel ondergingen	319
§ 3. Andere instellingen	320
G. Verbintenissenproject	322
H. Herstelgerichte maatregelen	324
§ 1. Kenmerken van de maatregelen	324
§ 2. Voorwaarden	325
§ 3. Gelukt akkoord	327
§ 4. Mislukt akkoord	328
I. Verlengd toezicht	329
J. Uithandengeving	331
§ 1. Inleiding	331
§ 2. Voorwaarden	332
§ 3. Gewone uithandengeving	334
§ 4. Versnelde uithandengeving	334
§ 5. Vervroegde uithandengeving	336
§ 6. Uithandengeving na gerechtelijk onderzoek	336
§ 7. Procedure	338
§ 8. Gevolgen	340
a) Kans op dagvaarding voor het vonnisgerecht	340
b) Kans op voorlopige hechtenis	342
c) Kans op effectieve gevangenisstraf	343
d) Berechting van samenhangende misdrijven	345
12. Terechtzitting	346
A. Openbaarheid	346
B. Tegenspraak	347
C. Deelname van de procespartijen	347
D. Uitstel	349
E. Bewijs	350
F. Uitspraak	351
§ 1. Algemeen	351
§ 2. Keuze van de maatregel	352
§ 3. Rechtsmiddelen	352
13. Proceswaarborgen minderjarige	354
A. Keuze van de procedure	354
B. Hoorrecht	355
C. Bijstand van een raadsman	356
D. Inzage in het strafdoossier	359
E. Afzonderlijke berechting	360
F. Vermoeden van onschuld	360
G. Periodieke evaluatie	361

H. Recht op hoger beroep	362
14. Waarborgen van ouders	364
15. Waarborgen burgerlijke partij	367
A. Waarborgen tijdens herstelbemiddeling	367
B. Waarborgen tijdens fase ten gronde	368
16. Uitlevering	370
17. Administratief sanctierecht	372
A. Evolutie	372
B. Keuzevrijheid gemeenten	372
C. Wanbedrijven	373
D. Overtredingen	374
E. Administratieve procedure	375
F. Hoger beroep	378
G. Inning van de boete	379
H. Voetbalwet	379
I. Beschouwingen	380

DEEL VI

MAATREGELLEN TEGEN OUDERS

1. Toezicht op sociale uitkeringen	385
2. Bijdrage in de kosten voor plaatsing	386
3. Ontzetting uit het ouderlijk gezag	387
A. Redenen van ontzetting	387
§ 1. Veroordeling	387
§ 2. Slechte behandeling	388
§ 3. Huwelijk	389
B. Draagwijdte van de ontzetting	389
C. Procedure	390
D. Aanstelling pro-voogd	391
E. Gevolgen	391
4. Onbekwaamverklaring	393
A. Voorwaarden	393
B. Procedure	393
5. Opvoedingsbijstand	395
6. Ouderstages	396
7. Misdrijven gepleegd door ouders	397
A. Samenloop van procedures	397
B. Keuze van het openbaar ministerie	400
C. Uitwisseling van informatie	401

BIBLIOGRAFIE

AFKORTINGEN

B.Vl.Reg.	Besluit van de Vlaamse regering
B.S.	Belgisch Staatsblad
B.W.	Burgerlijk Wetboek (1804)
B.U.P.O.	Internationaal Verdrag (VN) van 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten
Cass.	Hof van Cassatie
C.B.J.	Comité voor Bijzondere Jeugdzorg
DBJ	Decr.Vl.Parl. 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand, <i>B.S.</i> 2008
E.J.	Echtscheidingsjournaal
E.V.R.M.	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, Rome, 4 november 1950
GwH	Grondwettelijk Hof
N.C.	Nullum Crimen
Gw.	Grondwet
Ger.W.	Gerechtelijk Wetboek (1967)
IVRK	Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, New York (VN), 20 november 1989
J.dr.jeun.	Journal du droit des jeunes
JBW	Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, zoals gewijzigd door art.2 Wet 13 juni 2006.
MOF	als misdrijf omschreven feit (zaak gebaseerd op art. 36 § 1, 4° JBW)
N.J.W.	Nieuw Juridisch Weekblad
O.M.	Openbaar Ministerie
OOOC	onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum
POS	problematische opvoedingssituatie (zaak gebaseerd op Decr. Vl.Gem. 4 april 1990)
R.W.	Rechtskundig Weekblad
Sv.	Wetboek van Strafvordering
Sw.	Strafwetboek (1867)
VHW	Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis
VN	Verenigde Naties

Voor een overzicht van de belangrijkste wetten, decreten, ordonnanties, uitvoeringsbesluiten en omzendbrieven over jeugdrecht zie J. PUT, *Wetboek Jeugdrecht*, Larcier, 2008, 382 p.